

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 15 april 2021 *

”Begäran om förhandsavgörande – Miljö – Artiklarna 16 och 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar – Energistadgefördraget – Artikel 10 – Tillämplighet – Direktiv 2009/28/EG – Artikel 3.3 a – Främjande av användningen av energi från förnybara energikällor – Produktion av el vid solcellsanläggningar – Ändring av ett stödsystem”

I de förenade målen C-798/18 och C-799/18,

angående två beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, från Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Regionala förvaltningsdomstolen för Lazio, Italien), av den 28 september 2018, som inkom till domstolen den 17 december 2018, i målen

Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) m.fl. (C-798/18),

Athesia Energy Srl m.fl. (C-799/18)

mot

Ministero dello Sviluppo economico,

Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA,

ytterligare deltagare i rättegången:

Elettricità Futura Unione delle imprese elettriche italiane,

Confederazione generale dell’agricoltura italiana – Confagricoltura,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen),

sammansatt av avdelningsordföranden E. Regan samt domarna M. Ilešič, E. Juhász, C. Lycourgos och I. Jarukaitis (referent),

generaladvokat: H. Saugmandsgaard Øe,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

* Rättegångsspråk: italienska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) m.fl., genom V. Onida, C. Montella och B. Randazzo, advokater,
- Elettricità Futura Unione delle imprese elettriche italiane och Confederazione generale dell'agricoltura italiana - Confagricoltura, genom V. Onida och B. Randazzo, advokater,
- Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av F. Varrone och G. Aiello, advokater dello Stato,
- Tjeckiens regering, genom M. Smolek och J. Vlácil, båda i egenskap av ombud,
- Tysklands regering, genom S. Eisenberg och D. Klebs, båda i egenskap av ombud,
- Greklands regering, genom K. Boskovits, S. Charitaki och A. Magrippi, samtliga i egenskap av ombud,
- Spaniens regering, genom S. Centeno Huerta, J. Ruiz Sánchez och A. Rubio González, samtliga i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom O. Beynet, K. Talabér-Ritz, Y. Marinova, G. Gattinara och T. Maxian Rusche, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 29 oktober 2020 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 216.2 FEUF, jämförd med energistadgefördraget, godkänt på Europeiska kol- och stålgemenskapens, Europeiska gemenskapens och Europeiska atomenergigemenskapens vägnar genom rådets och kommissionens beslut 98/181/EG, EKSG, Euratom, av den 23 september 1997 om Europeiska gemenskapernas ingående av energistadgefördraget och energistadgeprotokollet om energieffektivitet och därtill hörande miljöaspekter (EGT L 69, 1998, s. 1) (nedan kallad energistadgan), artiklarna 16 och 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) och Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG av den 23 april 2009 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG (EUT L 140, 2009, s. 16) jämfört med rättssäkerhetsprincipen, principen om skydd för berättigade förväntningar, principen om lojalt samarbete och principen om ändamålsenlig verkan.
- 2 Respektive begäran har framställts mellan Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) (Nationella förbundet för företag inom sektorn för elektroteknik och elektronik) och 159 företag som producerar elektricitet vid solcellsanläggningar (i mål C-798/18), respektive Athesia Energy Srl och 15 andra företag inom samma sektor (i mål C-799/18), å ena sidan, och ministero dello Sviluppo economico (ministeriet för ekonomisk utveckling, Italien) och Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA, å andra sidan, angående ogiltigförklaring av dekret om genomförande av nationell lagstiftning om en översyn av stimulansbidrag för produktion av elektricitet vid solcellsanläggningar och därmed sammanhängande betalningsregler.

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

- 3 Artikel 10 i energistadgan har rubriken ”Främjande, skydd och behandling av investeringar”. I punkt 1 i den artikeln föreskrivs följande:

”Alla fördragsslutande parter ska i enlighet med bestämmelserna i detta fördrag främja och skapa stabila, rättvisa, förmånliga och klara villkor för andra avtalsslutande parter investerare för investeringar inom deras områden. Sådana villkor ska innefatta en förpliktelse att alltid ge investeringar som görs av investerare från andra fördragsslutande stater en skälig och rättvis behandling. Sådana investeringar ska också åtnjuta största möjliga skydd och säkerhet och ingen fördragsslutande part ska på något sätt genom oskäliga och diskriminerande åtgärder hindra deras drift, underhåll, användning, utnyttjande eller avyttring. ...”

Unionsrätt

- 4 Skälen 14 och 25 i direktiv 2009/28 har följande lydelse:

”(14) Det viktigaste syftet med bindande nationella mål är att skapa säkerhet för investerarna och främja en kontinuerlig utveckling av sådana tekniker som genererar energi från alla typer av förnybara energikällor. ...

...

(25) Medlemsstaterna har olika potential när det gäller energi från förnybara energikällor och använder på nationell nivå olika system för att stödja sådan energi. ... För att de nationella stödsystemen ska fungera korrekt är det synnerligen viktigt att medlemsstaterna kan kontrollera effekten av och kostnaderna för sina nationella stödsystem i förhållande till sin egen potential. Ett viktigt sätt att uppnå målet för detta direktiv är att garantera korrekt fungerande nationella stödsystem så som i enlighet med [Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/77/EG av den 27 september 2001 om främjande av el producerad från förnybara energikällor på den inre marknaden för el (EGT L 283, 2001, s. 33)], för att upprätthålla investerarnas förtroende och ge medlemsstaterna möjlighet att utforma effektiva nationella åtgärder för att uppnå målen. ...”

- 5 Artikel 1, med rubriken ”Syfte och tillämpningsområde”, i direktiv 2009/28 har följande lydelse:

”Genom detta direktiv upprättas en gemensam ram för främjande av energi från förnybara energikällor. Det anger bindande nationella mål för totala andelen energi från förnybara energikällor av den slutliga energianvändningen (brutto) och för andelen energi från förnybara energikällor inom transportsektorn. ...”

- 6 Artikel 3, med rubriken ”Bindande nationella övergripande mål och åtgärder för användningen av energi från förnybara energikällor”, i samma direktiv har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att deras andel energi från förnybara energikällor av den slutliga energianvändningen (brutto) år 2020 ... minst motsvarar deras nationella övergripande mål för andelen energi från förnybara energikällor under det året, i enlighet med vad som anges i tredje kolumnen i tabellen i bilaga I del A ...

2. Medlemsstaterna ska vidta effektivt utformade åtgärder som syftar till att säkerställa att andelen energi från förnybara energikällor är minst lika hög som den som anges i det vägledande förloppet i del B i bilaga I.

3. För att uppnå de mål som fastställs i punkterna 1 och 2 i denna artikel får medlemsstaterna bland annat tillämpa följande åtgärder:

a) Stödsystem.

...”

Italiensk rätt

7 Artikel 7 i decreto legislativo n. 387 – Attuazione della direttiva 2001/77/CE relativa alla promozione dell’energia elettrica prodotta da fonti energetiche rinnovabili nel mercato interno dell’elettricità (lagstiftningsdekret nr 387 om genomförande av direktiv 2001/77/EG om främjande av el producerad från förnybara energikällor på den inre marknaden för el) av den 29 december 2003 (ordinarie tillägg till GURI nr 25 av den 31 januari 2004, s. 5) (nedan kallat lagstiftningsdekret nr 387/2003) hade följande lydelse:

”1. Inom sex månader efter ikraftträdandet av detta dekret ska ministro delle Attività produttive [näringsministern], i samarbete med ministro dell’Ambiente e della Tutela del territorio [ministern för miljö och naturskydd], efter samråd med Conferenza unificata [Gemensamma konferensen], anta ett eller flera dekret genom vilka kriterierna för stimulansåtgärderna för elproduktion från solenergi fastställs.

2. Utan att belasta statsbudgeten och i enlighet med gällande gemenskapslagstiftning ska kriterierna i punkt 1

a) fastställa de villkor som enheterna ska uppfylla för att kunna dra fördel av stimulansåtgärden,

...

d) fastställa närmare bestämmelser om fastställelse av stimulansbidragets omfattning. För el som produceras vid solcellsanläggningar föreskrivs ett särskilt stimulansbidrag – med ett belopp som minskar och som avser en tidsperiod som säkerställer en skälig ersättning för investeringskostnader och driftskostnader.

e) fastställa ett mål avseende nominell kapacitet som ska installeras,

f) fastställa den högsta gränsen för den sammanlagda elkapaciteten för alla anläggningar som kan komma i åtnjutande av stimulansåtgärden,

...”

8 Artikel 24 i decreto legislativo n. 28 – Attuazione della direttiva 2009/28/CE sulla promozione dell’uso dell’energia da fonti rinnovabili, recante modifica e successiva abrogazione delle direttive 2001/77/CE e 2003/30/CE (lagstiftningsdekret nr 28 om införlivande av direktiv 2009/28/EG om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av

direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG) av den 3 mars 2011 (ordinarie tillägg till GURI nr 71 av den 28 mars 2011, s. 1) (nedan kallat lagstiftningsdekret nr 28/2011), med rubriken ”Stimulanssystem” har följande lydelse:

”1. Elproduktion vid anläggningar med energiförsörjning från förnybara energikällor och som tas i bruk efter den 31 december 2012 ska omfattas av stimulansåtgärder genom instrument och på grundval av de allmänna kriterier som anges i punkt 2...

2. Elproduktion vid de anläggningar som avses i punkt 1 ska omfattas av stimulansåtgärder på grundval av följande allmänna kriterier:

- a) stimulansbidraget ska ha till syfte att garantera en skälig ersättning för investeringskostnader och driftskostnader,
- b) den tidsperiod som rätten att erhålla stimulansbidraget avser ska motsvara den genomsnittliga livslängden för den typ av anläggningar som berörs och börjar löpa den dag då dessa anläggningar tas i bruk,
- c) stimulansbidraget är detsamma under hela den tidsperiod som rätten avser och det ekonomiska värdet av den energi som produceras får beaktas,
- d) stimulansbidragen beviljas genom privaträttsliga avtal mellan GSE och den enhet som ansvarar för anläggningarna på grundval av ett standardavtal som upprättats av Autorità per l’energia elettrica e il gas [myndigheten för elenergi och gas] ...

...”

9 Artikel 25 i detta lagstiftningsdekret har följande lydelse:

”1. Elproduktion vid anläggningar som använder förnybara källor och som tagits i bruk senast den 31 december 2012 ska främjas genom mekanismer som existerade när detta dekret trädde i kraft. ...

...

10. ... [F]rämjande av elproduktion vid solcellsanläggningar som tagits i bruk efter [den 31 maj 2011] regleras i dekretet av ministern för ekonomisk utveckling. Dekretet antas före den 30 april 2011 i samverkan med ministro dell’Ambiente e della Tutela del [territorio e del] Mare [(ministern för miljö och skydd för land och hav)], efter samråd med Gemensamma konferensen som avses i artikel 8 i decreto legislativo n. 281 (lagstiftningsdekret nr 281) av den 28 augusti 1997, på grundval av följande principer:

- a) fastställandet av ett årligt tak för den sammanlagda el som produceras vid solcellsanläggningar som kan komma i fråga för stimulansbidrag,
- b) fastställande av stimulansbidrag med beaktande av de minskade kostnaderna för teknik och anläggningar samt stimulansåtgärder som tillämpas i Europeiska unionens medlemsstater ...,
- c) prognos för stimulansbidrag och differentierade andelar med beaktande av anläggningarnas art,
- d) tillämpning av bestämmelserna i artikel 7 i lagstiftningsdekret nr 387 ..., såvitt de är förenliga med förevarande punkt.”

10 Artikel 26 i decreto legge n. 91 – Disposizioni urgenti per il settore agricolo, la tutela ambientale e l'efficientamento energetico dell'edilizia scolastica e universitaria, il rilancio e lo sviluppo delle imprese, il contenimento dei costi gravanti sulle tariffe elettriche, nonché per la definizione immediata di adempimenti derivanti dalla normativa europea (lagdekret nr 91 om brådskande bestämmelser för jordbrukssektorn, miljöskydd och effektiv energianvändning i skol- och universitetsbyggnader, åtgärder för stimulans och utveckling av företag, begränsning av kostnader som är inkluderade i elavgifterna samt en omedelbar definition av de formella kriterier som följer av unionslagstiftningen), av den 24 juni 2014 (GURI nr 144, av den 24 juni 2014) som, med ändringar, omvandlats till lag genom lag nr 116, av den 11 augusti 2014 (ordinarie tillägg till GURI nr 192, av den 20 augusti 2014) (nedan kallat lagdekret nr 91/2014) har följande lydelse:

"1. För att optimera hanteringen av fristerna för insamling samt utbetalning av bidrag och främja en ökad hållbarhet i politiken för stöd till förnybara energikällor, ska stimulansåtgärder för el som produceras vid solcellsanläggningar, vilka erkänns enligt artikel 7 i lagstiftningsdekret [nr 387/2003] och artikel 25.10 i lagstiftningsdekret [nr 28/2011], betalas enligt bestämmelserna i denna artikel.

2. Från och med andra halvåret 2014 ska [GSE] bevilja de stimulansbidrag som föreskrivs i punkt 1, med fasta månadsbelopp baserade på 90 procent av den uppskattade genomsnittliga årliga produktionskapaciteten i varje anläggning under det kalenderår då produktionen sker, varefter en avräkning görs i förhållande till den faktiska produktionen senast den 30 juni året därpå. Metoderna för genomförande ska fastställas av GSE inom femton dagar från offentliggörandet av detta dekret och godkännas genom dekret av ministern för ekonomisk utveckling.

3. Från och med den 1 januari 2015 görs en omräkning med avseende på stimulansbidraget för energi som produceras vid anläggningar som har en nominell kapacitet över 200 kW på grundval av något av följande alternativ – som väljs av näringsidkaren – som ska meddelas GSE senast den 30 november 2014:

- a) Bidraget beviljas för en period på 24 år, som räknas från det datum då anläggningarna tas i drift och omräknas enligt den procentsats för bidragsminskning som anges i tabellen i bilaga 2 till detta dekret.
- b) Bidraget beviljas fortfarande för en period på 20 år men omräknas på så sätt att bidraget under en första period är lägre än det nuvarande bidraget och höjs i motsvarande grad under en andra period. Procentsatserna för omräkning fastställs genom dekret från ministern för ekonomisk utveckling, efter yttrande från Autorità per l'energia elettrica, il gas e il sistema idrico (el-, gas- och vattenmyndigheten), som ska utfärdas senast den 1 oktober 2014, på så sätt att det – i det fall samtliga näringsidkare som är berättigade därtill väljer detta alternativ – uppnås en besparing på minst 600 miljoner euro per år under perioden 2015–2019 jämfört med utbetalningar i enlighet med nuvarande bidragsnivåer.
- c) Bidraget beviljas fortfarande för en period på 20 år men minskas med en procentandel av det vid tidpunkten för ikraftträdandet av detta dekret beviljade bidraget för den återstående delen av bidragsperioden enligt följande:
 - 1) 6 procent för anläggningar som har en nominell kapacitet över 200 kW och upp till en nominell kapacitet på 500 kW,
 - 2) 7 procent för anläggningar som har en nominell kapacitet över 500 kW och upp till en nominell kapacitet på 900 kW,
 - 3) 8 procent för anläggningar som har en nominell kapacitet över 900 kW.

Om näringsidkaren inte meddelar GSE sitt val tillämpas alternativ c.

...

5. Den som kommer i åtnjutande av det stimulansbidrag som avses i punkterna 3 och 4 har möjlighet att erhålla bankfinansiering till ett högsta belopp som motsvarar skillnaden mellan värdet av det stimulansbidrag som redan beviljats den 31 december 2014 och värdet av detsamma efter omräkning i den mening som avses i punkterna 3 och 4. Sådan finansiering kan, kumulativt eller alternativt, på grundval av specifika avtal som ingåtts med banken, omfattas av särskilda bestämmelser eller garantier som utfärdats av Cassa Depositi e Prestiti SpA ...”

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 11 Anie representerar företag som i Italien bedriver verksamhet som har till syfte att framställa varor och/eller tillhandahålla tjänster inom sektorn elektroteknik och elektronik eller därtill knutna sektorer. Det är ett ”förbund på högsta nivå”, som omfattar branschorganisationer, däribland föreningen Anie Energie Rinnovabili, som har till syfte att skydda industrin inom sektorn för förnybar energi. De övriga klagandena i de nationella målen är bolag och enskilda entreprenörer som äger och ansvarar för en eller flera solcellsanläggningar med en kapacitet på mer än 200 kW, på olika platser i Italien. De har med GSE ingått avtal med en löptid på 20 år, vilka utgör privaträttsliga avtal i den mening som avses i italiensk rätt, för att kunna komma i åtnjutande av stimulansbidrag för produktion av elenergi vid solcellsanläggningar. Dessa klagande omfattades således av de stimulansåtgärder som avses i artikel 7 i lagstiftningsdekret nr 387/2003 och i artikel 25 i lagstiftningsdekret nr 28/2011. GSE är ett offentligt bolag som helt kontrolleras av ministero dell’Economia e delle Finanze (ekonomi- och finansministeriet, Italien) och som tilldelats ett stort antal uppgifter av offentlig art inom energisektorn.
- 12 Det italienska systemet för främjande av elproduktion vid solcellsanläggningar ändrades genom artikel 26 i lagdekret nr 91/2014, som genomfördes genom ministerdekret av den 16 och den 17 oktober 2014. Klagandena i de nationella målen har vid Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Regionala förvaltningsdomstolen för Lazio, Italien) yrkat att dessa ministerdekret ska ogiltigförklaras.
- 13 Den hänskjutande domstolen har i huvudsak påpekat att det i artikel 26 i lagdekret nr 91/2014 föreskrivs en omräkning av bidragen för anläggningar med en kapacitet på över 200 kW i syfte att optimera hanteringen av fristerna för insamling och utbetalning av bidrag samt främja en mer hållbar politik för stöd till förnybar energi. Den hänskjutande domstolen har även angett att den italienska lagstiftaren med stöd av denna bestämmelse har ålagt aktörerna inom den berörda sektorn att övergå till ett annat bidragssystem enligt en av de valmöjligheter som föreskrivs i punkt 3 i den bestämmelsen. Var och en av dessa valmöjligheter påverkar obestridligen den situation som dessa aktörer befinner sig i negativt, såsom den situationen fastställts i de avtal om stimulansbidrag som ingåtts mellan dessa aktörer och GSE, genom att de innebär att nya omständigheter införs i dessa avtal vad gäller stimulansbidragens giltighetstid eller omfattning.
- 14 Den hänskjutande domstolen har närmare bestämt angett att stimulansbidragen, enligt artikel 26 i lagdekret nr 91/2014, från och med andra halvåret 2014 ska betalas med fasta månadsbelopp baserat på 90 procent av varje anläggnings genomsnittliga årliga produktionskapacitet under det kalenderår då produktionen sker, varefter en avräkning görs i förhållande till den faktiska produktionen. Genom denna bestämmelse ändrades således de gällande avtalsvillkoren genom att kriteriet ”faktisk produktion” ersattes med kriteriet ”genomsnittlig årlig produktionskapacitet”, utan att hänsyn togs till att de som omfattas av de aktuella stimulansåtgärderna ursprungligen kom i åtnjutande av stödssystemet på andra villkor.
- 15 Klagandena i de nationella målen har vid nämnda domstol gjort gällande att ministerdekreten av den 16 och den 17 oktober 2014 hade en negativ inverkan på gällande avtalsförhållanden, vilka redan omfattades av besluten att bevilja stimulansbidrag respektive av de avtal som en följd därav som ingåtts med GSE, och att de allvarligt kränkte deras berättigade förväntningar. Klagandena har även gjort gällande att rättssäkerhetsprincipen och direktiv 2009/28 har åsidosatts, eftersom mindre

förmånliga stimulansåtgärder har införts retroaktivt genom artikel 26 i lagdekret nr 91/2014, vilka skulle kunna rubba de ursprungliga investeringsvillkoren. De anser att nämnda artikel därför inte borde tillämpas på grund av att den strider mot unionens primär- och sekundärrätt. Ministeriet för ekonomisk utveckling har yrkat att talan riktad mot dessa ministerdekret ska ogillas.

- 16 Den hänskjutande domstolen har påpekat att målen vid den nationella domstolen ingår i en lång rad mål där företag som befinner sig i liknande situationer som klagandena i de nationella målen har ställt samma frågor som dem som är aktuella i de nationella målen. Den hänskjutande domstolen har tidigare vänt sig till Corte costituzionale (Författningsdomstolen, Italien) med frågan huruvida artikel 26.3 i lagdekret nr 91/2014 var förenlig med den italienska konstitutionen. Corte costituzionale (Författningsdomstolen) slog i en dom av den 24 januari 2017 fast att så var fallet. Corte Costituzionale fann att den aktuella bestämmelsen utgör en åtgärd som, när det gäller en rättvis avvägning mellan de berörda motstående intressena, svarar mot ett allmänintresse som syftar till att förena stödet till produktion av energi från förnybara energikällor med minskade kostnader för detta för slutanvändarna av elenergi. Samma domstol slog vidare fast att ändringen av det aktuella stimulanssystemet varken var oförutsebar eller plötslig, vilket innebar att en försiktig och medveten ekonomisk aktör hade kunnat beakta den eventuella utvecklingen av lagstiftningen med hänsyn till stödsystemens tillfälliga och föränderliga karaktär.
- 17 Den hänskjutande domstolen anser emellertid att denna dom från Corte costituzionale (Författningsdomstolen) inte innebär ett klaggörande av vissa frågor som är relevanta för avgörandet av de nationella målen och att det är nödvändigt att ställa en tolkningsfråga till EU-domstolen för att fastställa huruvida den nationella lagstiftaren, enligt unionsrätten, får ingripa på ett sätt som inte bara inverkar negativt på det allmänna stimulanssystemet, vilket är tillämpligt på företag inom den berörda sektorn, utan även på de avtal som dessa företag individuellt har ingått med ett offentligt bolag, i förevarande fall GSE, för att fastställa konkreta stimulansåtgärder för en period på 20 år.
- 18 Den hänskjutande domstolen har närmare bestämt sökt klarhet i huruvida de berörda nationella bestämmelserna är förenliga med de allmänna principerna om rättssäkerhet och om skydd för berättigade förväntningar, eftersom den lagstiftning som är i fråga i de nationella målen har inneburit en ensidig ändring av de rättsliga villkor på vilka klagandena i de nationella målen inledde sin ekonomiska verksamhet, och detta i avsaknad av exceptionella omständigheter som skulle kunna motivera en sådan ändring. Av samma skäl hyser den hänskjutande domstolen även tvivel om huruvida dessa bestämmelser är förenliga med artiklarna 16 och 17 i stadgan, vilka avser näringsfrihet respektive rätten till egendom, samt med artikel 10 i energistadgan.
- 19 Enligt den hänskjutande domstolen skulle de berörda nationella bestämmelserna dessutom kunna strida mot artikel 3.3 a i direktiv 2009/28, eftersom de kan påverka systemen för stöd till elproduktion vid solcellsanläggningar negativt. Stödsystemen ska nämligen enligt direktivet vara stabila och varaktiga. Dessa bestämmelser skulle även kunna skada målen för energipolitiken i den mening som avses i direktivet.
- 20 Mot denna bakgrund beslutade Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Regionala förvaltningsdomstolen för Lazio) att vilandeförklara målen och, i vart och ett av de förenade målen, ställa följande fråga till domstolen:

”Utgör unionsrätten hinder för att tillämpa nationella bestämmelser såsom av artikel 26.2 och 26.3 i [lagdekret nr 91/2014] som avsevärt minskar eller skjuter upp utbetalningen av bidrag som redan har beviljats enligt lag och fastställts på grundval av specifika avtal som har ingåtts mellan producenter av el vid solcellsanläggningar och [GSE], som är det offentliga bolag som har ansvaret för denna uppgift?

Är nämnda nationella bestämmelser mer specifikt förenliga med de allmänna unionsrättsliga principerna om skydd för berättigade förväntningar, rättssäkerhet, lojalt samarbete och ändamålsenlig verkan, med artiklarna 16 och 17 i [stadgan], med direktiv [2009/28] och de däri fastställda reglerna för stödsystem samt med artikel 216.2 FEUF, bland annat mot bakgrund av [energistadgan]?”

- 21 Domstolens ordförande har genom beslut av den 5 februari 2019 förenat målen C-798/18 och C-799/18 vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

Prövning av tolkningsfrågan

- 22 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 3.3 a i direktiv 2009/28 och artiklarna 16 och 17 i stadgan, jämförda med rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar, samt artikel 10 i energistadgan ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver en minskad eller uppskjuten utbetalning av de bidrag för energi som produceras vid solcellsanläggningar som tidigare har beviljats genom administrativa beslut och som bekräftats genom specifika avtal som ingåtts mellan dem som driver dessa anläggningar och ett offentligt företag.
- 23 Den hänskjutande domstolen har påpekat att det i artikel 26 i lagdekret nr 91/2014 har gjorts en omräkning av bidragen för anläggningar med en kapacitet på över 200 kW, vilka beviljas med stöd av artikel 7 i lagstiftningsdekret nr 387/2003 eller artikel 25 i lagstiftningsdekret nr 28/2011, i syfte att optimera hanteringen av fristerna för insamling och utbetalning av bidrag och för att främja en mer hållbar politik för stöd till förnybar energi. I artikel 26.2 föreskrivs att stimulansåtgärderna från och med andra halvåret 2014 ska betalas med fasta månadsbelopp baserade på 90 procent av varje anläggnings genomsnittliga årliga produktionskapacitet under det kalenderår då produktionen sker, varefter en avräkning görs i förhållande till den faktiska produktionen. I samma artikel fastställs dessutom övergången till ett annat stödsystem enligt en av de valmöjligheter som anges i punkt 3 i artikeln, nämligen en förlängning av bidragstiden till 24 år, med en proportionell minskning av de årliga betalningarna med en viss procentsats, en minskning av beloppen för perioden från år 2015 till år 2019, som kompenseras genom en höjning för den efterföljande perioden, eller en minskning av bidraget med en procentsats som ska fastställas i förhållande till anläggningarnas nominella kapacitet.
- 24 Den hänskjutande domstolen bedömer att nämnda artikel 26 skulle kunna strida mot unionsrätten, eftersom den innebär att bidragsnivån sänks och betalningsvillkoren ändras för stimulansbidrag som redan beviljats med tillämpning av artikel 7 i lagstiftningsdekret nr 387/2003 och artikel 25.10 i lagstiftningsdekret nr 28/2011 och som bekräftats genom avtal som GSE individuellt har ingått med dem som driver solcellsanläggningar, varvid bidragsnivåerna och särskilda betalningsvillkor fastställts för en period på 20 år.
- 25 Vad för det första gäller direktiv 2009/28, som det nationella stimulanssystemet avser att genomföra, syftar direktivet, såsom framgår av dess artikel 1, till att upprätta en gemensam ram för främjande av energi från förnybara energikällor genom att bland annat ange bindande nationella mål för andelen energi från sådana energikällor av den slutliga energianvändningen (brutto).
- 26 Enligt artikel 3.3 a i direktiv 2009/28 får medlemsstaterna bland annat tillämpa stödsystem för att uppnå de mål som anges i artikel 3.1 och 3.2 i det direktivet, enligt vilka varje medlemsstat ska se till att deras andel energi från förnybara energikällor av den slutliga energianvändningen (brutto) år 2020 minst motsvarar deras nationella övergripande mål, i enlighet med vad som anges i bilaga I del A till nämnda direktiv. Vidare ska medlemsstaterna vidta effektivt utformade åtgärder som syftar till att säkerställa att andelen energi från sådana källor är minst lika stor som den som anges i det vägledande förslaget i del B i bilaga I till samma direktiv.

- 27 I skäl 25 i direktiv 2009/28 anges dessutom att "[m]edlemsstaterna har olika potential när det gäller energi från förnybara energikällor", och för att de nationella stödsystemen ska fungera korrekt är det synnerligen viktigt att medlemsstaterna kan kontrollera effekten av och kostnaderna för sina nationella stödssystem i förhållande till sin egen potential.
- 28 Domstolen har slagit fast att såsom framgår av själva lydelsen av artikel 3.3 a i direktiv 2009/28, och i synnerhet av ordet "får", är medlemsstaterna inte skyldiga att inrätta stödssystem för att främja användningen av energi från förnybara källor. Medlemsstaterna har nämligen ett utrymme för skönsmässig bedömning vad avser vilka åtgärder de bedömer som lämpliga för att uppnå de bindande övergripande nationella mål som fastställs i artikel 3.1 och 3.2 i nämnda direktiv jämförd med bilaga I till detsamma. Ett sådant utrymme för skönsmässig bedömning innebär att det står medlemsstaterna fritt att anta, ändra eller avskaffa stödssystem, förutsatt att de nämnda målen uppnås (dom av den 11 juli 2019, *Agrenergy och Fusignano Due*, C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605, punkt 27).
- 29 Det framgår vidare av fast rättspraxis att när medlemsstaterna på detta sätt vidtar åtgärder för att genomföra unionsrätten är de skyldiga att iakttä de allmänna unionsrättsliga principerna, bland vilka särskilt rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar ingår (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2019, *Agrenergy och Fusignano Due*, C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605, punkt 28 och där angiven rättspraxis).
- 30 Härav följer att artikel 3.3 a i direktiv 2009/28 inte utgör hinder för en nationell lagstiftning, såsom artikel 26.2 och 26.3 i lagdekret nr 91/2014, som innebär att ett stödssystem ändras genom en sänkning av bidragsnivåerna och en ändring av villkoren för utbetalning av stimulansbidrag för elproduktion vid solcellsanläggningar, förutsatt att dessa principer iakttas.
- 31 Vad för det andra gäller artiklarna 16 och 17 i stadgan påpekar domstolen att lagstiftningsdekret nr 387/2003 genomför direktiv 2001/77 och lagstiftningsdekret nr 28/2011 införlivar direktiv 2009/28 med den italienska rättsordningen – såsom framgår av deras respektive rubriker och innehåll –, varvid ska framhållas att sistnämnda direktiv har ersatt förstnämnda direktiv. Av detta följer att bestämmelserna i dessa lagstiftningsdekret innebär en tillämpning av unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan, vilket innebär att stadgan är tillämplig i de nationella målen. Den nivå på skyddet för de grundläggande rättigheterna som är föreskriven i stadgan måste följaktligen vara uppnådd vid ett sådant införlivande, oberoende av vilket utrymme för skönsmässig bedömning som medlemsstaterna har vid införlivandet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juli 2019, *Pelham m.fl.*, C-476/17, EU:C:2019:624, punkt 79).
- 32 Enligt artikel 17.1 i stadgan har var och en rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. Vidare anges att ingen får berövas sin egendom utom då samhällsnyttan kräver det, i de fall och under de förutsättningar som föreskrivs i lag och mot rättmätig ersättning för sin förlust i rätt tid. Det anges dessutom att nyttjandet av egendomen får regleras i lag om det är nödvändigt för allmänna samhällsintressen.
- 33 Det framgår av domstolens praxis att det skydd som ges i denna artikel inte avser rena affärsintressen eller affärsmöjligheter, vars osäkerhet är en naturlig del av den ekonomiska verksamhetens själva natur, utan rättigheter som har ett förmögenhetsvärde, vilka enligt rättsordningen ger en etablerad rättslig ställning som gör det möjligt för rättighetsinnehavaren att självständigt utöva dessa rättigheter för egen räkning (dom av den 22 januari 2013, *Sky Österreich*, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 34, och dom av den 21 maj 2019, *kommissionen/Ungern (Nyttjanderätt till jordbruksmark)*, C-235/17, EU:C:2019:432, punkt 69).
- 34 Det ska således i förevarande fall prövas huruvida de garantier som ges i artikel 17.1 i stadgan omfattar sådana stimulansbidrag för produktion av solenergi som de som är aktuella i de nationella målen, vilka ännu inte har betalats ut men som beviljats inom ramen för ett befintligt stödssystem.

- 35 Vad gäller frågan huruvida dessa stimulansbidrag kan anses ha ett förmögensvärde, framgår det av praxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna avseende artikel 1 i protokoll nr 1 till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950, som ska beaktas enligt artikel 52.3 i stadgan, att begreppet "egendom" som nämns i den första delen av nämnda artikel 1 har en självständig räckvidd som inte är begränsad till materiella tillgångar och att vissa andra rättigheter och intressen som utgör tillgångar också kan anses vara "ekonomiska rättigheter" (Europadomstolen, 22 juni 2004, Broniowski mot Polen, CE:ECHR:2004:0622JUD003144396, § 129).
- 36 Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har således slagit fast att begreppet egendom under vissa omständigheter kan omfatta förmögensvärden, inbegripet fordringar (se, för ett liknande resonemang, Europadomstolen, 28 september 2004, Kopecký mot Slovakien, CE:ECHR:2004:0928JUD004491298, § 35).
- 37 I förevarande fall framgår det av de handlingar som getts in till domstolen att de avtal som GSE ingått med dem som driver de berörda solcellsanläggningarna med tillämpning av artikel 7 i lagstiftningsdekret nr 387/2003 och artikel 25.10 i lagstiftningsdekret nr 28/2011, hade ingåtts för ett särskilt ändamål och individuellt samt att de specifika bidragen och hur länge de skulle betalas ut följer av dessa avtal. Det framgår således att de bidrag som beviljades med stöd av dessa bestämmelser och som bekräftades genom nämnda avtal inte utgjorde rena affärsintressen eller affärsmöjligheter, utan hade ett förmögensvärde.
- 38 Mot bakgrund av den rättspraxis som anges i punkt 33 i förevarande dom ska det, för att rätten att erhålla sådana bidrag som de som är aktuella i de nationella målen ska kunna omfattas av det skydd som ges i artikel 17 i stadgan, emellertid även prövas huruvida denna rättighet ger en etablerad rättslig ställning i den mening som avses i denna rättspraxis (se, analogt, dom av den 22 januari 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 36).
- 39 Domstolen erinrade, i punkt 61 i dom av den 3 september 2015, Inuit Tapiriit Kanatami m.fl./kommissionen (C-398/13 P, EU:C:2015:535), om att det framgår av praxis från Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter i fråga om artikel 1 i protokoll nr 1 till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att framtida inkomster inte kan anses som "egendom" som åtnjuter skydd enligt artikel 17 i stadgan annat än om de redan har intjänats, utgör föremål för en säker fordran eller om det föreligger specifika omständigheter som kan motivera att den berörde har en berättigad förväntan att erhålla ett visst förmögensvärde.
- 40 Mot bakgrund av punkterna 30 och 39 ovan ska domstolen således pröva räckvidden av rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar med avseende på den nationella lagstiftning som är aktuell i de nationella målen.
- 41 Enligt fast praxis från domstolen kräver rättssäkerhetsprincipen, och den därmed sammanhängande principen om skydd för berättigade förväntningar, dels att rättsregler ska vara klara och precisa, dels att tillämpningen av dem ska vara förutsägbar i synnerhet när de kan få negativa konsekvenser för enskilda och företag. Enligt rättssäkerhetsprincipen krävs det närmare bestämt att en lagstiftning gör det möjligt för dem som berörs därav att få kännedom om den exakta omfattningen av de skyldigheter som de därigenom åläggs. Enskilda ska nämligen på ett otvetydigt sätt kunna få kännedom om sina rättigheter och skyldigheter och kunna vidta åtgärder i enlighet därmed (dom av den 11 juli 2019, Agrenergy och Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605, punkterna 29 och 30 samt där angiven rättspraxis).
- 42 Av domstolens fasta praxis följer vidare att möjligheten att åberopa skyddet för berättigade förväntningar tillkommer varje näringsidkare som befinner sig i en situation av vilken det framgår att en nationell myndighet har väckt grundade förhoppningar. När en försiktig och medveten näringsidkare kan förutse att en åtgärd kommer att vidtas som kan påverka hans intressen, kan han

däremot inte åberopa en sådan princip när denna åtgärd har vidtagits. Näringsidkare kan inte heller med fog förvänta sig att rådande förhållanden ska bestå när dessa kan ändras inom ramen för de nationella myndigheternas rätt att göra en skönsmässig bedömning (dom av den 11 juli 2019, *Agrenergy och Fusignano Due*, C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605, punkt 31 samt där angiven rättspraxis).

- 43 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida en sådan nationell lagstiftning som den som är aktuell i de nationella målen är förenlig med nämnda principer. Domstolen är, när den prövar en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, endast behörig att ge den hänskjutande domstolen de uppgifter om unionsrättens tolkning som kan göra det möjligt för den domstolen att bedöma förenligheten. När den hänskjutande domstolen gör denna bedömning kan den beakta samtliga relevanta omständigheter som följer av den berörda lagstiftningens lydelse, ändamål eller systematik (se, bland annat, dom av den 11 juli 2019, *Agrenergy och Fusignano Due*, C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605, punkterna 33 och 34 samt där angiven rättspraxis).
- 44 För att kunna lämna ett användbart svar till den hänskjutande domstolen ska följande omständigheter, vilka framgår av akterna i målet, särskilt beaktas.
- 45 Vad för det första gäller lagstiftningsdekret nr 387/2003, genom vilket stimulanssystemet för produktion av energi vid solcellsanläggningar i Italien infördes i samband med genomförandet av direktiv 2001/77, framgår det av artikel 7.2 i detta lagstiftningsdekret att det, vad gäller el som produceras vid solcellsanläggningar, genom ministerdekreten om tillämpning av nämnda lagstiftningsdekret har införts ett särskilt stimulansbidrag med ett minskande belopp och under en sådan tidsperiod som gör det möjligt att garantera en skälig avkastning på investeringskostnaderna. I dessa dekret fastställs även en övre gräns för den sammanlagda elproduktionen för alla anläggningar som kan komma i åtnjutande av bidraget.
- 46 Själva ordalydelsen i artikel 7 kan således, med förbehåll för den prövning som den hänskjutande domstolen ska göra, för en försiktig och medveten ekonomisk aktör, i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 42 i förevarande dom, anses ange att de aktuella bidragen inte garanterades samtliga berörda aktörer under en viss period, särskilt med beaktande av hänvisningen till ett minskande bidragsbelopp samt till att bidragsperioden är begränsad i tiden och att en övre gräns för den sammanlagda kapaciteten har fastställts.
- 47 Vad därefter gäller lagstiftningsdekret nr 28/2011, genom vilket lagstiftningsdekret nr 387/2003 upphävdes, har domstolen redan i huvudsak dragit samma slutsats genom att i punkt 44 i domen av den 11 juli 2019, *Agrenergy och Fusignano Due* (C-180/18, C-286/18 och C-287/18, EU:C:2019:605), slå fast att de nationella bestämmelser som antagits med stöd av dekretet redan i ett inledande skede kunde ange för försiktiga och medvetna ekonomiska aktörer att det stimulanssystem som var tillämpligt på solcellsanläggningar kunde komma att ändras, eller till och med kunde komma att avskaffas av de nationella myndigheterna, för att beakta utvecklingen av vissa yttre omständigheter.
- 48 I artikel 25 i lagstiftningsdekret nr 28/2011 föreskrevs nämligen att bidraget för produktion av el vid solcellsanläggningar regleras i ett ministerdekret som fastställer en årlig begränsning av den sammanlagda elproduktionen vid sådana anläggningar som kan komma i fråga för bidrag och i vilket bidragsnivån fastställs med beaktande av de minskade kostnaderna för teknik och anläggningar samt de stimulansåtgärder som tillämpas i de andra medlemsstaterna och anläggningarnas art.
- 49 När det slutligen gäller de avtal som ingåtts med GSE framgår det av de handlingar som getts in till domstolen att de avtal som ingicks med ägarna till de berörda solcellsanläggningar som togs i bruk före den 31 december 2012 endast reglerade de praktiska villkoren för utbetalning av bidragen, vilka beviljades genom ett tidigare administrativt beslut av GSE. Enligt den italienska regeringen har Corte costituzionale (Författningsdomstolen) slagit fast att dessa avtal ska anses utgöra offentligrättsliga avtal till följd av en administrativ rättsakt.

- 50 Vad gäller stimulansbidrag för anläggningar som togs i bruk efter den 31 december 2012, ”beviljades” dessa bidrag, såsom framgår av lydelsen i artikel 24.2 d i lagstiftningsdekret nr 28/2011, genom privaträttsliga avtal mellan GSE och de enheter som ansvarar för de berörda anläggningarna, på grundval av ett standardavtal som upprättats av myndigheten för elenergi och gas.
- 51 Det framgår följaktligen, såsom den italienska regeringen har påpekat i sitt skriftliga yttrande, att de avtal som ingåtts mellan dem som driver de berörda solcellsanläggningarna och GSE undertecknades på grundval av standardavtal, att de inte i sig innebär att dessa anläggningar beviljas bidrag, utan endast fastställer villkoren för utbetalningen av dessa, och att GSE, åtminstone vad gäller de avtal som ingicks efter den 31 december 2012, uttryckligen förbehöll sig rätten att ensidigt ändra de senare villkoren med beaktande av eventuella lagändringar, vilket uttryckligen angavs i dessa avtal. Dessa omständigheter utgjorde således en tillräckligt klar indikation för de ekonomiska aktörerna om att de berörda bidragen kunde ändras eller avskaffas.
- 52 De åtgärder som föreskrivs i artikel 26.2 och 26.3 i lagdekret nr 91/2014 påverkar inte heller de bidrag som redan har utbetalats, utan är tillämpliga först från och med ikraftträdandet av detta lagdekret och endast med avseende på de bidrag som föreskrivs men ännu inte förfallit till betalning. Dessa åtgärder har följaktligen inte retroaktiv verkan, i motsats till vad klagandena i de nationella målen har gjort gällande.
- 53 Samtliga dessa omständigheter förefaller, med förbehåll för den prövning som den hänskjutande domstolen ska göra, klart framgå av den nationella lagstiftning som är aktuell i de nationella målen, vilket innebär att tillämpningen av dem i princip var förutsebar. Det framgår nämligen av handlingarna i målet att de i de nationella målen aktuella bestämmelserna har offentliggjorts i vederbörlig ordning, att de var tillräckligt precisa och att klagandena i de nationella målen hade kännedom om deras innehåll. En försiktig och medveten ekonomisk aktör kan följaktligen inte med framgång göra gällande att rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar har åsidosatts till följd av ändringarna i denna lagstiftning.
- 54 Domstolen konstaterar följaktligen, i likhet med vad generaladvokaten har påpekat i punkt 48 i sitt förslag till avgörande, att den rätt som gjorts gällande av dem som driver de berörda solcellsanläggningarna att på ett oförändrat sätt erhålla de bidrag som är aktuella i de nationella målen under hela löptiden för de avtal som de ingått med GSE inte utgör en etablerad rättslig ställning och omfattas inte av det skydd som föreskrivs i artikel 17 i stadgan. Följaktligen kan en ändring av beloppen för dessa bidrag eller av villkoren för utbetalning av dem i en sådan nationell bestämmelse som artikel 26 i lagdekret nr 91/2014 inte anses utgöra ett åsidosättande av rätten till egendom, såsom den stadgas i nämnda artikel 17.
- 55 Vidare ska det erinras om att artikel 16 i stadgan avser näringsfriheten och föreskriver att den ska erkännas i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.
- 56 Det följer av domstolens praxis att det skydd som ges i nämnda artikel 16 omfattar friheten att utöva en ekonomisk eller kommersiell verksamhet, avtalsfriheten och den fria konkurrensen, såsom framgår av förklaringarna avseende samma artikel, vilka enligt artikel 6.1 tredje stycket FEU och artikel 52.7 i stadgan ska beaktas vid tolkningen av densamma (dom av den 22 januari 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 57 Avtalsfriheten enligt artikel 16 i stadgan omfattar bland annat friheten att välja affärspartner och friheten att bestämma priset för en tjänst (dom av den 20 december 2017, Polkomtel, C-277/16, EU:C:2017:989, punkt 50).

- 58 I förevarande fall har klagandena i de nationella målen gjort gällande att artikel 26.2 och 26.3 i lagdekret nr 91/2014 inskränker avtalsfriheten för mottagarna av de bidrag som anges i avtalen med GSE och deras rätt att fritt förfoga över sina ekonomiska och finansiella resurser, eftersom detta lagdekret ändrade villkoren för beviljande av dessa bidrag.
- 59 Såsom har påpekats i punkterna 49 och 50 i förevarande dom framgår det av de handlingar som ingetts till domstolen dels att i de avtal som ingåtts med ägarna till anläggningar som togs i bruk före den 31 december 2012 föreskrevs endast de praktiska villkoren för utbetalning av de bidrag som beviljats genom tidigare administrativa beslut, dels att de bidrag till anläggningar som togs i bruk efter detta datum bekräftades genom standardavtal som ingåtts mellan GSE och dem som driver de berörda anläggningarna och som endast fastställde villkoren för utbetalning av dessa bidrag.
- 60 Det framgår följaktligen att klagandena i de nationella målen inte hade någon möjlighet att förhandla om innehållet i de avtal som ingicks med GSE. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 70 i sitt förslag till avgörande består den andra partens avtalsfrihet, när det rör sig om ett standardavtal som har upprättats av den ena avtalsparten, i huvudsak i att bestämma om den godtar villkoren i ett sådant avtal eller inte. Såsom angetts ovan i punkt 51 förbehöll sig GSE dessutom rätten att ensidigt ändra villkoren i avtalen, åtminstone vad gäller de avtal som ingåtts efter den 31 december 2012.
- 61 Den nationella lagstiftning som är aktuell i de nationella målen kan således inte, med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning, anses utgöra ett ingrepp i avtalsfriheten för parterna i de avtal som är aktuella i de nationella målen, i den mening som avses i artikel 16 i stadgan.
- 62 Näringsfriheten enligt sistnämnda bestämmelse omfattar dessutom även rätten för varje företag att, inom ramen för de begränsningar som följer av det ansvar som företaget har för sina egna handlingar, fritt disponera över sina ekonomiska, tekniska och finansiella resurser (dom av den 27 mars 2014, UPC Telekabel Wien, C-314/12, EU:C:2014:192, punkt 49, och dom av den 30 juni 2016, Lidl, C-134/15, EU:C:2016:498, punkt 27).
- 63 En begränsning av den rättigheten kan bland annat vara att en ekonomisk aktör har en skyldighet att vidta åtgärder som kan innebära en betydande kostnad för denne, ha en betydande inverkan på hur den organiserar sin verksamhet eller kräva avancerade och komplicerade tekniska lösningar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 mars 2014, UPC Telekabel Wien, C-314/12, EU:C:2014:192, punkt 50).
- 64 I förevarande fall framgår det emellertid inte att artikel 26 i lagdekret nr 91/2014, i den mening som avses i den rättspraxis som det hänvisas till i punkterna 62 och 63 ovan, begränsar rätten för dem som driver solcellsanläggningar att fritt använda sina resurser. Bidragen, såsom de beviljats genom administrativa rättsakter och fastställts i de avtal som ingåtts mellan dessa verksamhetsutövare och GSE, kan nämligen inte betraktas som sådana resurser, eftersom det, såsom framgår av punkterna 51 och 53 ovan, endast är fråga om föreskrivna bidrag som ännu inte har förfallit till betalning och nämnda verksamhetsutövare inte med framgång kan göra gällande rätten till skydd för berättigade förväntningar såvitt avser rätten att erhålla sådana bidrag på oförändrat sätt.
- 65 Det framgår således inte av handlingarna i målet att artikel 26.2 och 26.3 i lagdekret nr 91/2014 innebär sådana begränsningar för dem som driver solcellsanläggningar som omnämns i den rättspraxis som anges i punkt 63 i förevarande dom.
- 66 Domstolen konstaterar följaktligen att en nationell bestämmelse, såsom artikel 26 i lagdekret nr 91/2014, inte kan anses utgöra ett ingrepp i näringsfriheten, såsom den följer av artikel 16 i stadgan.

- 67 För det tredje har den hänskjutande domstolen sökt klarhet i huruvida artikel 26.2 och 26.3 i lagdekret nr 91/2014 är förenlig med artikel 10 i energistadgan. Det ska framhållas att mot bakgrund av artikel 216.2 FEUF är denna stadga bindande för Europeiska unionens institutioner och medlemsstaterna, eftersom den utgör ett blandat avtal.
- 68 I artikel 10 i energistadgan anges att alla fördragsslutande parter ska i enlighet med bestämmelserna i densamma främja och skapa stabila, rättvisa, förmånliga och klara villkor för ”andra avtalsslutande parter” investerare för investeringar inom deras områden.
- 69 Det framgår av ordalydelsen i artikel 10 i energistadgan att de villkor som fastställs i den artikeln ska säkerställas för andra avtalsslutande parter investerare.
- 70 I förevarande fall framgår det emellertid inte av handlingarna i målet att en eller flera av de berörda investerarna är andra avtalsslutande parter investerare i den mening som avses i artikel 10 i energistadgan eller att de i egenskap av en sådan investerare skulle ha gjort gällande att denna artikel har åsidosatts. Artikel 10 i energistadgan är således inte tillämplig i de nationella målen, varför det saknas anledning att pröva huruvida den nationella lagstiftningen är förenlig med denna bestämmelse.
- 71 Av det anförda följer att tolkningsfrågan ska besvaras enligt följande. Med förbehåll för den prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra med beaktande av samtliga relevanta omständigheter, ska artikel 3.3 a i direktiv 2009/28 och artiklarna 16 och 17 i stadgan, jämförda med rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar, tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver en minskad eller uppskjuten utbetalning av de stimulansbidrag för energi som produceras vid solcellsanläggningar som tidigare har beviljats genom administrativa beslut och som bekräftats genom specifika avtal som ingåtts mellan dem som driver dessa anläggningar och ett offentligt företag, när lagstiftningen i fråga avser bidrag som föreskrivits men ännu inte förfallit till betalning.

Rättegångskostnader

- 72 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i de nationella målen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

Med förbehåll för den prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra med beaktande av samtliga relevanta omständigheter, ska artikel 3.3 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG av den 23 april 2009 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG och artiklarna 16 och 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, jämförda med rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar, tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver en minskad eller uppskjuten utbetalning av de stimulansbidrag för energi som produceras vid solcellsanläggningar som tidigare har beviljats genom administrativa beslut och som bekräftats genom specifika avtal som ingåtts mellan dem som driver dessa anläggningar och ett offentligt företag, när lagstiftningen i fråga avser bidrag som föreskrivits men ännu inte förfallit till betalning.

Underskrifter